

Prawo karne wykonawcze- organy postępowania wykonawczego

rok akademicki 2019/2020

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Organy postępowania wykonawczego

► Organy postępowania wykonawczego zostały określone na początku części ogólnej kodeksu karnego wykonawczego, tj. w art. 2.

► Są to:

- sąd pierwszej instancji lub inny sąd równorzędny;
- sąd penitencjarny;
- referendarz sądowy;
- prezes sądu lub upoważniony sędzia;
- sędzia penitencjarny;
- dyrektor zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna;
- sądowy kurator zawodowy oraz kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej;
- sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny;
- naczelnik urzędu skarbowego;
- odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego;
- inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń.

Organy postępowania wykonawczego

- ▶ **Zakres kompetencyjny**, (tj. przede wszystkim uprawnienia i obowiązki wymienionych organów), jest zróżnicowany.
- ▶ **Za sprawne i zgodne z przepisami prawa karnego wykonawczego orzeczeń sądowych** są odpowiedzialne przede wszystkim organy państwowe, natomiast pozostałe instytucje społeczne jedynie wspomagają ich działalność.
- ▶ Spośród tych organów na pierwszym miejscu kodeks wymienia **sądy oraz sędziów**. Szczegółowe ich kompetencje są określone w różnych przepisach części ogólnej i szczególnej tego kodeksu.

Ad. 1 Sąd I instancji lub inny równoważny sąd

tj. Sąd rejonowy lub okręgowy

- ▶ kieruje orzeczenia do wykonywania, może również umorzyć lub zawiesić ich wykonanie, rozstrzygnąć wątpliwości związane z wykonywaniem, a także orzec o zatarciu skazania (jeśli nie następuje z mocy prawa)
- ▶ orzeka o sprawach dotyczących wykonywania kar: grzywny, ograniczenia wolności, środków karnych i zabezpieczających
- ▶ decyduje o wykonywaniu kary pozbawienia wolności, m.in. o odroczeniu jej wykonywania, warunkowego zwolnienia i udzieleniu przerwy
- ▶ decyduje w sprawach dotyczących wykonywania orzeczenia o warunkowym zawieszeniu kary, jak również warunkowego umorzenia postępowania karnego
- ▶ rozpoznaje skargi skazanego, jeśli określają to przepisy kodeksu karnego wykonawczego

Ad. Sąd penitencjarny

Jest to sąd okręgowy właściwy ze względu na miejsce przebywania skazanego.

Do jego kompetencji należą wszystkie kwestie związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, wśród których trzeba wymienić:

- orzeczenie o warunkowym zwolnieniu oraz udzieleniu przerwy w wykonywaniu kary,
 - podejmowanie innych decyzji dotyczących wykonywania kary względem skazanych, np. stosowania leczenia lub rehabilitacji, zmiany określonego w wyroku rodzaju i typu zakładu karnego,
 - rozpoznawanie skarg skazanych (ale również skarg dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego na określone decyzje sędziego penitencjarnego), jak również wszystkich osób pozbawionych wolności (w tym także w przypadku aresztu, kary porządkowej, środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności, a także środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym)
- ▶ Ważną funkcję w tym postępowaniu spełnia sąd wyższej instancji - **w przypadku sądu penitencjarnego będzie to** sąd apelacyjny, rozpatrujący zażalenie zgłoszone przez zainteresowane strony

Ad. 3-4 Prezes sądu lub inny upoważniony sędzia

- Wymieniony organ wydaje zarządzenia lub podejmuje decyzje w sprawach, które nie wymagają postanowienia.
- Czynności należące do uprawnień sędziego mogą być wykonywane przez referendarza sądowego z wyjątkiem tych określonych w **art. 18 kkw.**

Ad. 5 Sędzia penitencjarny

Sędzia penitencjarny to organ uczestniczący:

- w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, tymczasowego aresztowania, środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym oraz pozostałych środkach izolacyjnych.
- Jego podstawowe funkcje sprowadzają się do:
 - ▶ sprawowania nadzoru nad legalnością i prawidłowością wykonywania kar i środków związanych z pozbawieniem wolności oraz
 - ▶ podejmowania niektórych decyzji np. o wyrażenie zgody na przedłużenie czasu trwania kary dyscyplinarnej w celi izolacyjnej

Ad. 6 Dyrektor zakładu karnego

A także Dyrektor Okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna.

- Są to organy wykonujące, w szerokim rozumieniu tego słowa, karę pozbawienia wolności oraz wszystkie inne środki polegające na przymusowej izolacji z wyjątkiem umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym.
- Wymienione organy więziennictwa składają się w ogromnej większości z **funkcjonariuszy Służby Więziennej (93,7%)**, a pracownicy cywilni stanowią jedynie 6,3 % całego personelu, który zresztą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności korzysta z takich samych uprawnień i ochrony jak funkcjonariusze Służby Więziennej.

Więziennictwo

*To jest struktura organizacyjna obejmująca **ogół więzień** (w Polsce zakładów karnych i aresztów śledczych), w których przymusowo są umieszczani ludzie skazani lub podejrzani o popełnienie przestępstwa lub sprawcy niektórych wykroczeń.*

Najważniejszymi elementami więziennictwa są:

- przepisy prawa określające jego cel i zasady działania
- struktura organizacyjna i sposoby zarządzania
- kadra funkcjonariuszy (pracowników) wykonujących prawem określone zadania,
- baza materialna oraz środki finansowe przeznaczone z budżetu państw na realizację zadań więziennictwa

Do najważniejszych aktów prawnych określających zadania i zasady działania więziennictwa oraz charakter tego organu należy zaliczyć:

- kodeks karny wykonawczy
- ustawę o Służbie Więziennej
- ustawę o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

Ad. 7 Sądowy kurator zawodowy oraz kierownik kuratorskiej służby sądowej

Kolejny bardzo ważny organ realizujący zadania wymiaru sprawiedliwości nie tylko z zakresu prawa karnego, ale również innych ważnych unormowań (np. z prawa rodzinnego lub też cywilnego).

Status i zadania sądowych kuratorów zawodowych określają liczne przepisy prawa, wśród których wymienić możemy:

- ▶ ustawę o kuratorach sądowych
- ▶ kodeks karny wykonawczy- którego liczne przepisy normują zadania kuratorów sądowych (w szczególności)
- ▶ akty podstawowe, spośród których należy wymienić rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych

Ad. 7 Sądowy kurator zawodowy oraz kierownik kuratorskiej służby sądowej

Działalnością kuratorów sądowych rokrocznie jest objętych kilkaset tysięcy skazanych (sprawców) i byłych skazanych (w 2014 r. takich osób było ok 600 tys.)

Do najważniejszych obowiązków i uprawnień kuratorów możemy zaliczyć:

- ▶ wykonuje karę ograniczenia wolności,
- ▶ wykonuje czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego
- ▶ wykonuje ważne zadania związane z wykonywaniem dozoru w związku z orzeczonymi środkami polegającymi na poddaniu skazanego (sprawcy) próbie,
- ▶ może składać wnioski do sądu oraz uczestniczyć w posiedzeniach sądu, jeśli przepisy tego wymagają lub zezwalają na takie uczestnictwo,
- ▶ przeprowadza wywiady środowiskowe dotyczące oskarżonych (w trybie 214 kpk) oraz dotyczące skazanych (w trybie 14 kkw)
- ▶ spełnia określoną przepisami funkcję w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, a zwłaszcza w jego gestii jest udzielanie pomocy postpenitencjarnej

Ad. 8 Sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny

- ▶ Sąd rejonowy i komornik prowadzą egzekucję zasądzonych roszczeń cywilnych, grzywny, świadczenia pieniężnego, należności sądowych według przepisów kodeksu postępowania cywilnego , o ile kodeks postępowania, o ile kodeks karny wykonawczy nie stanowi inaczej.
- ▶ Administracyjnym organem egzekucyjnym jest urząd celny i izba skarbową.

Ad. 9 Urząd Skarbowy

- Urząd skarbowy prowadzi egzekucję przepadku oraz nawiązki na rzecz Skarbu Państwa według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeśli kodeks karny wykonawczy nie stanowi inaczej.

Ad. 10 Odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego

Wśród nich możemy wymienić:

- właściwy terenowo odpowiedni organ administracji publicznej w przypadku orzeczenia utraty praw publicznych lub też organy i instytucje, w których skazany pełnił funkcje objęte utratą
- w przypadku orzeczeń zakazów, nakazu lub obowiązku sąd przesyła odpis wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządowej oraz pracodawcy lub instytucji, w których skazany jest zatrudniony lub piastuje objęte zakazem stanowisko
- w razie orzeczenia zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczenia określonego miejsca pobytu- sąd przesyła właściwej jednostce Policji, a także organowi administracji rządowej lub samorządowej.

Ad 11 Inny uprawniony organ przez ustawę do wykonywania orzeczeń

Wśród nich trzeba wymienić:

- Kancelarię Prezydenta RP, Policję, Żandarmerię Wojskową, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Straż Graniczną, **stowarzyszenia, organizacje i instytucje**, do których zadań należy społeczna readaptacja skazanych, jak też **kościół i związki wyznaniowe oraz osoby godne zaufania** współdziałające w zakresie wykonywania kary ograniczenia wolności lub uprawnione do sprawowania dozoru **inne organy, instytucje i jednostki wykonujące środki karne**, np. pracodawca lub instytucja zatrudniająca skazanego, redakcja czasopism lub innych środków masowego przekazu czy też Krajowy Rejestr Karny.

Postępowanie wykonawcze i pozycja prawna skazanego

Postępowanie wykonawcze zostało unormowane w rozdziale IV kodeksu karnego wykonawczego, którego przepisy mają charakter organizacyjno-ustrojowy i procesowy.

Przepisy zostały ujęte w trzech oddziałach dotyczących:

- wykonywanie orzeczeń
- postępowania przed sądem
- postępowania egzekucyjnego

Przepisy te realizują szczególnie następujące zasady:

- sądowej kontroli organów postępowania wykonawczego
- podporządkowania sądowi procesu wykonywania orzeczeń
- możliwości modyfikacji kar i innych środków w postępowaniu wykonawczym
- równości stron w postępowaniu wykonawczym oraz przestrzegania praw skazanego

Art. 1 § 2 kkw stanowi, że w kwestiach nieuregulowanych w tej ustawie stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego (np. Dotyczące dowodów, świadków)

Organy sądowe

Do organów sądowych należą:

- sąd I instancji
- sąd penitencjarny (a także sąd apelacyjny, gdy np. rozpatruje zażalenia w związku z odmową warunkowych zwolnień)
- prezes sądu lub upoważniony sędzia, jak również prezes sądu penitencjarnego lub sędzia penitencjarny W 2014 r. terapia skazanych uzależnionych była prowadzona w 15 więziennych oddziałach terapeutycznych łącznie dysponującymi 521 miejscami.

Wykonywanie orzeczeń

Przedmiotem postępowania wykonawczego są wyroki sądowe oraz inne orzeczenia sądowe tj. postanowienia, a także zarządzenia wydawane przez uprawnionych sędziów.

Jeśli chodzi o czas wykonywania orzeczeń sądowych, to kodeks karny wykonawczy stanowi, że:

- postępowanie wykonawcze następuje bezzwłocznie po tym, jak orzeczenie staje się wykonalne (art. 9 § 1 k.k.w.)
- postanowienie staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba, że ustawa stanowi inaczej (art. 9 §3 k.k.w.)

Uprawnienia sądów w postępowaniu wykonawczym

Do uprawnień sądów w postępowaniu wykonawczym należy m. in:

- zarządzenie zebrania informacji o skazanym w drodze wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego
- skierowanie do wykonania orzeczenia skazującego wraz z jego odpisem i ze wzmianką o wykonalności oraz inną niezbędną dokumentacją dot. skazanego
- rozstrzyganie wątpliwości związanych z orzeczeniem sądu, np. zarzutów dotyczących obliczenia kary
- zarządzenie zebrania informacji o skazanym w drodze wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego
- umorzenie postępowania wykonawczego
- zawieszenie postępowania karnego, jeśli np. nie można ująć skazanego lub cierpi on na ciężką chorobę

Postępowanie przed sądem

- sąd orzeka postanowieniem, a w kwestiach tego niewymagających zarządzenia wydaje prezes sądu lub upoważniony sędzia, a jeśli chodzi o sąd penitencjarny - zarządzenia wydaje sędzia penitencjarny
- w postępowaniu wykonawczym sąd orzeka jednoosobowo
- również zażalenia na postanowienia sądu rozpatruje jednoosobowo sąd wyższej instancji

Uczestnicy postępowania wykonawczego przed sądem

*Do uczestników postępowania wykonawczego przed sądem należą **strony**.*

Do nich zalicza się:

- prokuratora, który może składać wnioski, a także zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu, jeśli to przewiduje ustawa
- skazanego, który również jest stroną. Może on też korzystać z pomocy obrońcy, ustanowionego w tym postępowaniu, a także wybranego przez niego przedstawiciela, jeśli sąd na wniosek dopuści go do udziału w tym postępowaniu.
- w pewnych przypadkach skazany, który nie ukończył 18 lat albo jest niepełnosprawny, z obrony korzysta obligatoryjnie

Postępowanie egzekucyjne

Dotyczy tych uprawomocnionych wyroków i orzeczeń, których istota polega na sankcjach ekonomicznych o różnym stopniu dolegliwości. Zmierzają one do wyrównania szkód o charakterze ekonomicznym, spowodowanych przestępstwem, lub choćby ich zmniejszenia.

- Wyrównanie takich strat może mieć charakter abstrakcyjny, nie dotyczący konkretnej osoby pokrzywdzonej lub jego bliskich (np. kara grzywny, świadczenie pieniężne)
- Lub może być orzekane na rzecz ofiar przestępstwa (np. nawiązka, naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem)
- Przepisy kodeksu karnego wykonawczego przewidują też prawa skazanych do kierowania skarg do innych organów państwowych, o czym była mowa wcześniej, szczególnie do Rzecznika Praw Obywatelskich i Krajowego Mechanizmu Prewencji.